

Att skära religionen in i kvicken – Jan Myrdal och den religiösa tron

Jan Myrdal var icke-troende men kulturellt kristen (Dag Sandahl). Olaus Petri och Martin Luther satt i strupen/bakhuvudet. I ett "Ett andra anstånd" resonerar Jan om sin kommande begravning.

Stunden för min fullbordan känner jag ju inte. Liksom i det stora varken Sonen eller änglarna; om det har jag brukat citera Jesus (Mark 13:32¹) för att reta alla dessa som vet så litet att de inte ens läst den Bibel som sitter dem i bakhuvudet²

Hans farmor och farfar brukade citera följande vers i Predikaren. Tillika samma vers farfar hade skrivit in i Gunnar Myrdals konfirmationsbibel³:

Genom lättja förfaller husets bjälkar och genom försumlighet droppar det in i huset⁴

Troende har Jan ej varit sedan barndomen skriver han. Gud plockades bara bort som en "onödighet", fast oklart när. Tron har Jan dock alltid tagit på allvar.

Ty i samhällelig mening existerar Gud eller gudarna och även alla de övernaturliga, de må vara tomtar, älvor eller djinner, så länge det finns troende⁵

Om vi stannar upp och sammanfattar Jans förhållningssätt finner vi tre aspekter vilka alla varit styrande i Jan Myrdals liv.

Det privata – Vetgirigheten (Jag vet bäst?)

Det personliga – Arbetsplikten (Innan jag dör)

Det politiska – Guds folkliga existens. (Folket: drivande kraft i historien)

Sammanför vi dessa faktorer anser jag att Jan Myrdal i sitt skriftställarskap analyserade Gud, religionen och dess samhällliga kraft genom ett respektfullt "skärande ända in i kvicken".

I krönikan "Därför väljer jag att stanna kvar i Svenska Kyrkan" från 2011 räknar Jan Myrdal upp tre orsaker varför han fortfarande är medlem i Svenska Kyrkan:

Det första är praktiskt då Jan långa perioder av sitt liv tillbringat i länder där man skall uppge religiös tillhörighet för utfärdande av visum.

Skäl nummer två är kulturellt:

Jag är uppvuxen i denna den Svenska Kyrkan tradition: mitt språk är till stora delar styrt av Vasabibeln – och 1734 års lag – ... Just nu finns en märklig omedvetenhet om denna kulturverklighet – en omedvetenhet ofta förklädd till mångkulturalism

Det tredje skälet är i vid mening politiskt utifrån principen om enhetsfronten

att det i de konkreta frågorna har varit möjligt och nödvändigt att samarbeta med folk från olika religiösa samfund... när den Svenska Kyrkans diakoner – liksom alla övriga samfunds representanter –

---

¹ Dagen och timmen känner ingen, inte ens änglarna i himlen, inte ens Sonen, ingen utom Fadern.

² Ett andra anstånd, s 63, Norstedts 2019

³ Ibid s 45

⁴ Bibeln, Predikaren 10:18, 1917 års översättning av Gamla testamentet, Libris 1994.

⁵ Ett andra anstånd s 47 - 48

*säger det vi alla vet men våra högavlönade valda ombud hymlar med: att fattigdomen och den sociala utslagningen i landet ökar, skulle man inte då säga att där är vi överens och måste samverka?*⁶

Föga anade vi att han strax efter Henning Mankells begravning 2015 skulle välja att utträda ut Svenska Kyrkan. Kanske var medlemskapet överflödigt om vi tänker på hur Dag Sandahl beskrev Jan.

En människas uppgift var att ta medvetande och detta genom att känna tidens ålder. Jan och Guns stora bidrag rörande kristendomen var boken "När Västerlandet trädde fram". En studie av kyrkokonsten i valda delar av Frankrike och Norge i en tid då "Bönderna hade åt sig erövrat en större del av merprodukten, sprängt resterna av det antika slavsystemet...och drev produktionen framåt."⁷

Vad hittar då Jan ovanför 1100-talets kyrkoingångar i Frankrike och inne i kyrkorummet när han skär religionen i kvicken?

Stycket "Att gå igenom en port" från Västerlandet träder fram.

Kyrka: St. Pierre   Ort: Aulnay   Grevskap: Poitou   Domkapitel: Poitiers

På gamla Via Regia ned mot Santiago de Compostela

Södra porten i kyrkan, in till norra tvärskeppets härbärke, tillhör det fåtal arbeten som bevarats i någorlunda ursprungligt skick. Hit kom pilgrimerna vandrande på vägen ned mot Santiago de Compostela:

Ovanför porten tar den nya världsspegeln form av fyra olika halvcirklar.

På den översta och yttersta cirkeln "dansade...upptåget fram som i de gycklande moraliska spelen...under de stora högtiderna.

Men vandrarens ... muntra skrattet stelnade i grin ty det som många gånger predikats ... fanns ju där i all åskådlighet. I ringdans över ingången uppträdde fablernas och narrspelens olika figurer inför hans ögon. Ty det är sant som det är skrivet att människorna är skvallrare och bedragare, ljugare, odjur lata bukar. De gör heller icke bot för sitt mord, trolldom störhet och tjuveri Ja bocken och åsnan förrättar nu mässan på jorden för alla sin styggelses avgudar under det att horkarlarna dansar och missfostren kryper fram ur rösen bligande så att det är ett skri och buller, dån och jordbävning och förskräckelse på jorden under det att hopen dansar vidare mot mörker och elände.

På halvcirklarna därunder Lag och Evangelium, 12 profeter och 12 apostlar i samspråk. Allra längst ned Dödsrikets gamla väktare.

Det är konst men en vars egentliga, ideologiska eller himmelskt religiösa uppgift kan beskrivas med Uppenbarelsebokens ord:

"Sedan fick jag se en dörr vara öppnad i himmelen och den röst, lik ljudet av en basun som jag förut hört tala till mig sade: Kom hit upp, så skall jag visa dig vad som skall ske härefter. (Upp. 4:1)

Slutligen går Jan igenom porten och upptäcker:

Den som kommer in mot porten ser att heligheterna inte svävar, de bärs upp. De som bär upp är heller inte några atlantar i allmänhet, några stödfigurer. De är arbetande människor i Poitou på 1160-talet.

---

⁶ På Tvärs s 232-233, Skriftställning 21, Celanders förlag 2014.

⁷ När Västerlandet trädde fram, s 19, Norstedts 1992

... Och när man ser rakt upp då syns varken herrar eller heliga; ... profeter eller apostlar... blott det arbetande folk som .. i en tid av väldiga strider tvangs bära upp hela härligheten.

I kyrkans tjänst högg stenmästaren medvetet dessa realistiska stödfigurer för att pilgrimen på sin väg genom porten själv skulle se hur det vanliga, det arbetande och närande ståndet, bar det hela på sina händer. Konsten bekräftade såväl himmelsk som jordisk sanning.

Visst är 1100-talets konst styrd. Men den är inte bara den Heliga Skrift omformad till kalksten. Den är stenmästarkonst.⁸

Med denna mening fångar Jan kärnan i sin analys: Dåtidens styrda medvetande (katolsk kristendom), ideologiproducenterna (kyrkan och den Heliga Skrift) men också det refraktära i stenmästarens arbete. Hur hantverkarna under valda perioder lyckades överskrida den avlönade och styrda uppgiften.

Något sekel senare frågade dessa arbetande som i Aulnay bar upp hela härligheten: När Adam grävde och Eva spann, vem var då en adelsman? Då började herremännens borgar brinna i Frankrike och sedan kunde sådana portaler inte skapas. De hade blivit övertydliga.

Hur vi ser dessa bärande gestalter – om vi överhuvudtaget lägger märke till dem som personer – bestäms av vårt eget ställningstagande i vår tids klasstrider.⁹

Åter igen knyter Jan Myrdal an till sina resonemang om den kulturella hemvisten men fångar också det utmärkande i Västerlandets utveckling. Det som Sven Lindqvist har skildrat i "Arbetsbyte" inspirerat av Joseph Needhams arbete "Science and Civilisation in China".

Men den kombination av empirisk iakttagelse och matematisk formulering som låg till grund för den västerländska vetenskapens framsteg, uppstod aldrig i Kina... munkarna som arbetade med sina händer i klosterträdgården och lärde sig iakttä Guds lagar i naturen, renässansens matematiker som blev ingenjörer och byggmästare (Stevin, Tartaglia), lärda teoretiker som inte drog sig för att pröva sina teorier med experiment (Bacon, Peregrinius). Det var, kan man säga, en brist på genomförd arbetsdelning mellan teori och praktik, mellan tänkande och utförande, som gjorde att västerlänningar och inte kineser ledde utvecklingen under den moderna vetenskapens genombrott¹⁰

Till skulle vi också kunna lägga medeltidens stenhuggare som många gånger är okända fram till de under 1100-talet i den segrande feodalismens tjänst träder fram med namn.

Längre fram i boken besöker Jan en 1100-talskyrka i Chauvigny och skärsådar åtta pelare och dess kapitäl som placerats runt koret. Jan beskriver de åtta kapitälerna i korgenomgången som en "vidunderlig predikan" som inleds med Antikrist och avslutas med de asätande fåglarna från Johannes Uppenbarelsebok

Intellektuellt kan vi redovisa vad som gör dessa kapitäl så starkt sköna för oss. Styrkan i materialbehandlingen. Motsatsernas spända enhet. Den upplevda realismen och den strikt geometriska dekoren. Den stora friheten inskriven inom den givna ramen. Och fantasin som inte hålls fången av kravet på måtta; de fantastiska gestalterna. Som skönhet har denna formvärld åter blivit synlig. Nu är den vad den inte var för tvåhundra år sedan: konst. Men den är oss dock inte något

---

⁸ När Västerlandet trädde fram, 31, Norstedts 1992

⁹ När Västerlandet trädde fram, s 33, Norstedts 1992

¹⁰ Lindqvist Sven, Arbetsbyte s 58, Bonniers – Aldusserien, andra tryckningen 1978

främmande, något som just upptäckts. Den talar starkt till oss i de nordeuropeiska utmarkerna just för att folkets formvärld är seglivad som dess språkstrukturer.¹¹

Att formvärld och språkstrukturer är seglivade kan vi vara överens om. Att bilderna fortfarande talar starkt till oss är vi kanske inte alla överens om. Att de idag utgör en form av konst är allmänt accepterat för de flesta utom för Jan Myrdal. För honom var de så mycket mer än konst. 1100-talets religiösa stensulpturer var en verktyglåda för att kunna ta ställning i den moderna tidens strider. Detta är också det arv han har lämnat efter sig till oss, hans läsare.

Tack för ordet!

Robert Modigh
Säter 2023-08-05

---

¹¹ När Västerlandet trädde fram s 201-202, Norstedts 1992